

BA-werkstuk Keltische talen en cultuur
Anne van den Bosch
3694364
Mícheál Ó Flaithearta
14 oktober 2014

De bruidsschat in de vroeg Ierse maatschappij: Een vergelijking van wetteksten en proza

Plagiaatverklaring

Hierbij verklaar ik dat ik op de hoogte ben van de gehanteerde definitie van plagiaat en dat ik niet willens en wetens plagiaat heb gepleegd in dit werkstuk.

Anne van den Bosch
14 oktober 2014

Afkortingen

AL Ancient Laws of Ireland

CELT Corpus of Electronic Texts, University College, Cork.

CIH Corpus Iuris Hibernici

CL Cáin Lánamna

DIL Dictionary of the Irish language

EIF Early Irish Farming

GEIL Guide to Early Irish Law

LEIA Lexique étymologique de l'irlandais ancien

SEIL Studies in Early Irish Law

ZCP Zeitschrift für Celtische Philologie

Inhoudsopgave

Plagiaatverklaring	2
Afkortingen	3
Inhoudsopgave	4
Introductie	5
Theoretisch kader	6
Methodologisch kader	7
1: Etymologie en woordenboek	8
1.1 Coibche	8
1.2 Slabrae	8
1.3 Tinchor	8
1.4 Tinnsra	9
1.5 Tinól	9
1.6 Tochra	9
1.7 Tussenconclusie	10
2: Definitie vanuit de wetteksten	11
3: Context betreffende huwelijk en scheiding	14
3.1 De bruidsschat	14
3.2 Rol van de vrouw	14
3.3 Verbintenissen	15
3.4 Scheiding	17
4: Verhalende literatuur	18
4.1 Tinnsra	18
4.2 Coibche en Tinchor	20
4.3 Tochra	22
4.4 Tussenconclusie	23
5: Conclusie	25
Bibliografie	
Verhalen	27
Overig	29
Bijlage: Bevindingen betreffende <i>spréid</i> .	32
Etymologie	32
Voorkomen in Proza	32

Introductie

Er zijn diverse vroeg Europese culturen die het fenomeen van de bruidsschat kenden. Dat de vroeg Ierse samenleving dit gebruik ook kende blijkt uit zowel bewaarde wetteksten als uit verhalende literatuur. De bruidsschat is echter geen op zichzelf staand fenomeen, maar valt onder het huwelijk als groter geheel in zowel de primaire als de secundaire bronnen.¹ Hoewel er over het huwelijk veel secundaire literatuur beschikbaar is, neemt de bruidsschat vaak slechts een paar zinnen in beslag. Ondanks dat de bruidsschat in zowel de wetteksten als de verhalende literatuur voorkomt, lijken de secundaire bronnen zelden beide elementen te vergelijken. Het gaat of over de wetteksten, of over de verhalen. Bij het bespreken van de wetteksten worden wel verhalen gebruikt als voorbeeld of weerlegging van de wettekst, maar vaak worden dezelfde verhalen gebruikt.² Aangezien er twee groepen verhalen zijn die met romantiek van doen hebben, de *tochmarc* "hofmakerij" en de *aithed* "schaking",³ mag verwacht worden dat er meer verhalen zijn die inzicht kunnen geven in het gebruik van de bruidsschat.⁴

Dit schijnbare gebrek aan informatie leidt mij tot de hoofdvraag van mijn onderzoek: Komt het gebruik van de bruidsschat zoals beschreven in de verhalende literatuur overeen met het gebruik hiervan in de wetteksten?

In mijn onderzoek richt ik mij specifiek op zes woorden in het Oud en Middel Iers die alle zes de betekenissen van bruidsschat hebben, namelijk; *coibche*, *slabrae*, *tinchor*, *tinnsra*, *tinól* en *tochra*.⁵ Via deze woorden hoop ik de verhalen te kunnen vinden en te voorkomen dat mijn onderzoek te breed wordt.

Ik verwacht niet dat ik nog veel meer verhalen of wetteksten zal vinden over de bruidsschat, die nog niet besproken zijn. Desondanks zal elk verhaal dat mij meer inzicht kan geven in het gebruik van de bruidsschat meer dan welkom zijn. Met betrekking tot de hoofdvraag verwacht ik dat de verhalende literatuur niet strikt aan de wetteksten zal gehoorzamen. Verhalende literatuur heeft een andere functie dan wetteksten. Een wettekst heeft als functie het in goede banen leiden van de samenleving en idealiter geeft het een concreet beeld van de rechten en plichten van degenen die onder deze wetten vallen.⁶ Een verhaal daarentegen kan ter lering en/of vermaak van het publiek dienen, of als verklaring en vastlegging van de werkelijkheid zoals die wordt ervaren door de verteller.

¹ Denk hierbij aan de hoofdstukken over het huwelijk in de GEIL en SEIL, maar ook de bespreking van de verhalen in bijvoorbeeld Bitel 1996.

² Waarbij opvalt dat vooral de Ulster Cycle favoriet is.

³ Mac Cana, 1980: 30.

⁴ Hoewel *aitheda* daar allicht minder mee van doen hebben aangezien een weggelopen liefdespaar zich juist aan de regels onttrekt.

⁵ Ook het Modern Iers heeft meer dan één woord voor bruidsschat. De *Foclóir Póca* 2010: 69, geeft twee woorden als vertaling van *dowry*: *spré* en *crodh*. Beide woorden laat ik buiten beschouwing. De reden hiervoor is dat de teksten waarin deze woorden in de betekenis van de bruidsschat voorkomen uit de Vroeg Modern Ierse periode komen, en dus buiten de focus van mijn onderwerp vallen. In de bijlage worden mijn bevindingen betreffende *spréid* gegeven.

⁶ Van Dale 1996: 1175.

Theoretisch kader

Er is niet veel geschreven over de bruidsschat als een op zichzelf staand fenomeen. Het wordt vaak zijdelings genoemd bij het beschrijven van een huwelijk of, in mindere mate, van een scheiding. Naar het huwelijk en scheiding is wel onderzoek gedaan. Deze onderzoeken, waarbij ik mij kan aansluiten of die ik kan toespitsen/weerleggen vormen voor mij het theoretisch kader.

Hoewel de meeste secundaire bronnen, die ik in mijn literatuur onderzoek verzameld heb, zich vooral op hun eigen invalshoek concentreren⁷, geeft Thurneysen nog het meest volledige voorbeeld van het soort onderzoek dat ik voor ogen heb⁸. Hij bespreekt de ontwikkeling van verscheidene woorden die allemaal met het huwelijk en de bruidsschat te maken hebben. Hierbij haalt hij zowel de wetteksten als de verhalen aan. Het artikel behoeft echter wel enige aanvulling. Slabrae wordt er bijvoorbeeld niet in besproken. Ook heb ik niet alle woorden overgenomen omdat ik het afbakenen van de woorden heb gedaan aan de hand van wat ik vond tijdens mijn literatuur onderzoek.⁹ In navolging van Thurneysen voer ik een semantisch onderzoek uit. Aangezien ik mijn bronnen kies aan de hand van specifieke woorden is dit belangrijk. Hoewel het semantisch onderzoek geen rol van betekenis speelt in de uiteindelijke vergelijking, is het wel belangrijk om de achtergrond van een woord te kennen en eventuele associaties met de betekenis. Zodat je weet waarom een woord op een bepaalde plek wordt gebruikt i.p.v. een ander woord.

Het onderzoek van Ó Cathasaigh is vergelijkbaar met het soort onderzoek dat ik ook wil doen. Hij schrijft in zijn artikel over het soort huwelijk dat Medb en Ailill zijn aangegaan.¹⁰ Hij analyseert hierin de tekst van TBC en de implicaties van wat er door Medb en Ailill wordt gezegd om tot een conclusie te kunnen komen over welke vorm van het huwelijk zij zijn aangegaan. Hoewel de bruidsschat hierin een bijna verrassend belangrijke rol speelt, concentreert het artikel zich meer op het huwelijk zoals het voorkomt in één verhaal. Mijn onderzoek is juist gericht op meerdere verhalen. Het is interessant dat Ó Cathasaigh constateert dat er genoeg overeenkomsten zijn met de wetteksten om een uitspraak te doen over de vorm van het huwelijk.

Bitel daarentegen ziet vooral verschillen omdat ze meerdere verhalen in haar onderzoek betreft. Zij kijkt voornamelijk naar de verhalen en de rol van de vrouw. Gezien de verwachting dat vrouwen in het juridische verleden een passieve rol speelde, zijn de verschillen niet zo verwonderlijk. Bitel bespreekt de bruidsschat alleen zijdelings als het toevallig in een verhaal voorkomt. Het is ook niet haar doel om conclusies te trekken over de bruidsschat, want dat is niet haar onderwerp.

Aangezien mijn onderzoek zal uitkomen op een vergelijkend onderzoek tussen wetteksten en verhalen, zal ik beide moeten belichten. Hierna kan ik deze tussenconclusies tegenover elkaar zetten. Een groot deel van mijn onderzoek zal dus het definiëren van de bruidsschat volgens zowel de wetteksten als de verhalen omvatten. Pas als dit is vastgesteld kan een vergelijking worden gemaakt.

⁷ Zie Eska 2010 voor de wetteksten of Bitel 1969 voor de rol van de vrouw in voornamelijk verhalen.

⁸ SEIL 109-128.

⁹ Hierbij was het belangrijk of het in de wetteksten werd genoemd of bijvoorbeeld in de DIL.

¹⁰ Ó Cathasaigh 2005.

Methodologisch kader

Eerst richt ik mij op zes woorden uit het Oud en Middel Iers die alle zes de betekenis van bruidsschat hebben, namelijk; *coibche*, *slabrae*, *tinchor*, *tinnsra*, *tinól* en *tochra*. De reden hiervoor is dat ik op deze manier gerichter kan zoeken in mijn corpus en secundaire bronnen. Omdat ik deze woorden gebruik als leidraad, acht ik het noodzakelijk om de etymologie van deze woorden in mijn onderzoek te betrekken. Een van de redenen hiervoor is dat Thurneysen in SEIL ook de etymologie van de woorden bespreekt, zodat ik het verband kan onderzoeken tussen de oorsprong van deze woorden en hun ontwikkeling tot bruidsschat. Verder zou de etymologie van elk woord mij een aanwijzing kunnen geven over de inhoud, context of status van de bruidsschat die deze woorden representeren. Hierbij maak ik vooral gebruik van de LEIA en de DIL.

Ten tweede bespreek ik het voorkomen van de bruidsschat in de wetteksten. Daar er weinig wetteksten specifiek, laat staan exclusief, de bruidsschat behandelen, heb ik ervoor gekozen om de nadruk te leggen op een tekst uit de CIH¹¹. Deze tekst omschrijft de inhoud van de bruidsschat. Om het beeld van de bruidsschat zoals dat in de wetteksten geschetst wordt verder in te vullen gebruik ik de standaardwerken GEIL en SEIL.

De bruidsschat is geen op zichzelf staand fenomeen, maar kan in eerste instantie gezien worden als een onderdeel van het huwelijk en in tweede instantie ook van de scheiding. Doordat de totstandkoming, status en het soort huwelijk van invloed zijn op de bruidsschat is het belangrijk om ook deze elementen te bespreken. Mijn voornaamste bron hierbij is, afgezien van GEIL, de *Cáin Lánamna* (CL). Deze wettekst gaat over de verbintenissen die door de vroeg Ierse wet erkend werden en beschrijft ook gedetailleerd waar beide echtelieden recht op hebben.

Vervolgens onderzoek ik de verhalende literatuur. Mijn corpus stel ik op drie manieren vast. Eerst zoek ik de verhalen met behulp van de DIL. Ik heb de bovengenoemde 6 woorden in de DIL opgezocht en de hierin genoemde bronnen onderzocht. Ten tweede bespreek ik de verhalen die in de secundaire literatuur worden genoemd. Ondanks dat ze al in de secundaire literatuur besproken zijn, is het voor een duidelijk overzicht noodzakelijk om ze in mijn onderzoek te betrekken. Tot slot bekijk ik de gepubliceerde teksten op de website van CELT onder het kopje “Irish Texts: Narrative Literature” om andere teksten over de bruidsschat te vinden. Bij deze drie methoden doorzoek ik de teksten op alle variaties van de zes woorden die in de DIL worden gegeven. Voor verdere informatie maak ik gebruik van de website van de stichting A.G. van Hamel.¹² Van de gevonden voorbeelden in de proza-teksten zal ik kort de situatie schetsen. Indien het in de tekst wordt aangegeven zal ik de inhoud en de context van de bruidsschat beschrijven. Van de verhalen die ik gebruik zal ik in de bibliografie een aparte lijst geven om het overzichtelijk te houden.

In de conclusie vergelijk ik mijn bevindingen betreffende de verhalende literatuur zoals besproken in hoofdstuk 4 met mijn bevindingen betreffende de wetteksten zoals besproken in hoofdstuk 2 en 3. Hier kom ik ook terug op de verwachting die ik in de inleiding heb uitgesproken en in welke mate de uitkomst van mijn onderzoek daaraan voldoet en welke nieuwe zaken ik gevonden heb.

¹¹ CIH 1564. 14-16. Deze komt uit H4.22.

¹² Zoals data en waar vertalingen en dergelijke gevonden kunnen worden.

1: Etymologie en woordenboek

De etymologie kan laten zien waarom juist deze zes woorden zich hebben ontwikkeld tot het woord voor bruidsschat en of er overeenkomsten in origine zijn. Het feit dat de woorden uiterlijk zeer uiteenlopend zijn, is niet per se veelzeggend.

1.1 *Coibche*

Coibche is een vrouwelijk zelfstandig naamwoord van de *iā*-stam. Het is een afgeleide van het woord *cobach* “schuldenaar”, wat zelf is samengesteld uit *com* + *fiach* “schuld”.¹³

Coibche betekent zoveel als “contract, overeenkomst, betaling” en in het bijzonder de betaling aan de vader van de bruid, of aan de bruid zelf of aan beiden. Thurneysen beschrijft de ontwikkeling van *coibche* als volgt: Het begint als de prijs die de man aan de vader van de bruid geeft, waarvan eventueel een deel naar de vrouw zelf gaat. Vervolgens wordt het gebruikt om algemeen huwelijksbezit aan te duiden waarop bij een scheiding beide echtelieden aanspraak kunnen maken, of zij komt geheel in het bezit van de vrouw.¹⁴

Uiteindelijk zou de *coibche* geheel aan de vrouw toebehoren en niet door de man maar door de vader of familie van de bruid wordt betaald.¹⁵ Deze veranderde betekenis is echter niet terug te zien in de DIL¹⁶ of LEIA.

1.2 *Slabrae*

Slabrae is een vrouwelijk zelfstandig naamwoord dat is afgeleid van *slabar* “sluiten/innig(als in krap)”.¹⁷ *Slabrae* kan verwijzen naar vee(stapel) en heeft zich vermoedelijk via deze betekenis ontwikkeld tot de betekenis van een bruidsschat die door de vader van de bruid wordt betaald. Dit element komt ook terug in het woord *mac(c)slabra*.¹⁸ Dit woord slaat op een bruidsschat die voor de zoon voor zijn onderhoud wordt gegeven, of aan hem wordt geschonken. Omdat de Ierse afgeleide woorden niet overeenkomen met andere woorden die zijn afgeleid van de stam **slab-* of **sleb-* geeft de LEIA¹⁹ geen verdere etymologie. Hamp daarentegen zoekt het in een andere richting. Hij suggereert dat de etymologie van *slabar* niet komt van **slab-ro* maar van **slag^w-ró-*.²⁰ Het betekent zoveel als “vastgrijpen” of “strikken” hetgeen overeen komt met de betekenis van *slabrae* van “innig”.

1.3 *Tinchor*

Tinchor is een mannelijk zelfstandig naamwoord van de *o*-stam. Het is het verbaal nomen afkomstig van **to-ind-cor*. Het betekent “bijdrage, inbreng in het huishouden (van elk huwelijk)”. In deze hoedanigheid komt het ook voor in de naam van drie huwelijksvormen; *lánamnas comthincuir* “huwelijk van gelijke inbreng”, *lánamnas mná for fertinchur* “huwelijk van een vrouw met de meeste inbreng door de man” en *lánamnas fir for bantinchur* “huwelijk van een man met de meeste inbreng door de vrouw”.²¹ Verder heeft het de betekenis van

¹³ LEIA 1959-1996: C-140.

¹⁴ Zie hiervoor sectie 3; Context betreffende huwelijk en scheiding.

¹⁵ Thurneysen, 1936: 119.

¹⁶ Waarmee ik bedoel dat het weliswaar in de elektronische editie van 2013 staat, maar niet in mijn compact editie uit 2007. Dat geeft toch wel te denken of deze informatie pas recent voor correct is aangenomen, terwijl Thurneysen dit dus al in 1936 besprak, of dat het niet eerder van belang werd geacht.

¹⁷ LEIA 1959-1996: S-124.

¹⁸ DIL 2007 : 15, dit verwijst naar vee of goederen die aan een zoon worden geschonken.

¹⁹ LEIA, 1959-1996: S-123-4.

²⁰ Hamp, 1996: 87.

²¹ LEIA, 1959-1996: T-68. De Nederlandse vertaling is gebaseerd op de Engelse vertaling die Eska 2010 hanteert.

huisraad, het “zorgen voor” en het “voorzien van” of “uitrusten met”. Later wordt *tinchor* verward met *tinól*. Thurneysen haalt het voorbeeld aan van de *Gúbretha Caratniad*,²² een twaalfde-eeuwse tekst, waarin *leith-tinchor* “halve-bijdrage” verduidelijkt wordt met *leth-tinól*.²³

1.4 *Tinnscrea*

Tinnscrea is een neutrum zelfstandig naamwoord van de io-stam. Het stamt af van **to-ind-ess-cren*. *Tinnscrea* en *tochra* zijn verbonden via *cren-* “aankoop”.²⁴

De oorspronkelijke betekenis is die van de prijs die betaald wordt aan de vader of de familie van de bruid, of aan de bruid zelf voor het huwelijk. Daarnaast ontwikkelde het zich verder tot een algemenere vorm van de bruidsschat en tot het persoonlijk eigendom van de vrouw.²⁵ Dit is ook terug te zien in de algemene betekenis van bruidsschat in de DIL, die verder wordt onderverdeeld in; betaling aan de familie van de bruid of haar vader die deels aan haar kan vervallen; betaling door de bruidegom aan de bruid; betaling aan de vrouw voor een tijdelijke verbintenis; betaling voor een tijdelijke dienst; eigendom (van een vrouw).²⁶ Dit lijkt op de ontwikkeling die Thurneysen²⁷ ook aan *coibche* toeschrijft. Het is dan ook geen verrassing dat deze twee woorden regelmatig met elkaar worden verwisseld.

1.5 *Tinól*

Tinól is een neutrum zelfstandig naamwoord en later mannelijk zelfstandig naamwoord van de o-stam. Het is het verbaal nomen van *do-inóla*, wat “verzamelen” betekent en zelf afkomstig is van **to-in-od-lá*. De voornaamste betekenis van dit woord draait dan ook om verzamelen. Dit kan zijn het verzamelen van goederen als kleding of voedsel, maar ook het verzamelen van gewapende krijgers voor het gevecht. Als juridische term wordt het gebruikt ter duiding van de gemeenschappelijke inbreng in het huwelijk van vee. *Leth-tinól* slaat op de bijdrage van de vrouw.²⁸

1.6 *Tochra*

Tochra is een neutrum zelfstandig naamwoord van de io-stam en het verbaal nomen van *do-cren*. Het wordt net als *tinnscrea* verbonden met de stam van *crenaid* “hij koopt”. Verder stamt het af van **to-krio en -cra* komt overeen met **pr- gwobr, gwobrwy* “prijs/ beloning” in het Wels.²⁹ Net als *tinnscrea* wordt *tochra* gebruikt in de betekenis van “betaling gemaakt door de bruidegom aan de bruid of haar vader”.³⁰

Overigens kan het voorkomen dat *tochra*, door het overeenkomstige uiterlijk, verward wordt met een vorm van *tochmarc*. Dit woord heeft echter een significant andere herkomst namelijk; **to-kom-far-sko-* “vragen”.³¹ Zowel SEIL³² als LEIA³³ verwijzen naar de tekst *Fotha Catha Cnucha* waar dit in voorkomt.

²² “de valse veroordelingen van Caratnias”.

²³ SEIL 1936: 126.

²⁴ LEIA, 1959-1996 T-73.

²⁵ Thurneysen, 1936 : 119-122.

²⁶ DIL 2007 : 592.

²⁷ Thurneysen, 1936: 119.

²⁸ LEIA, 1959-1996: T-73 en DIL 2007: 592.

²⁹ LEIA 1959-1996, T-88.

³⁰ LEIA, 1959-1996: T- 87-8 en DIL 2007 : 594.

³¹ Matasović , 2009 : p.382.

³² Thurneysen, 1936 :P. 122.

³³ LEIA 1959-1996 : P.T-88.

1.7 Tussenconclusie

De etymologie bestudeert hebbende vallen er enkele zaken op. De etymologie van *coibche*, *tinnsra* en *tohra* geeft aan dat ze alle drie te maken hebben met de overdracht van goederen. *Coibche* verschilt echter in zoverre van de andere woorden dat dit woord verwijst naar wat de bruidegom schuldig is aan de familie van zijn bruid. *Tinnsra* en *tohra* komen voort uit het meer neutrale “aankoop” of “hij koopt”.³⁴ Hun ontwikkeling tot bruidsschat komt dus van het idee dat de bruid door de aanstaande echtgenoot “gekocht” werd van haar familie. Hieraan wil ik graag toevoegen dat het interessant is dat ook *slabrae* afkomstig is van een woord met de betekenis “vastgrijpen”. Het strookt met de veronderstelling dat de vrouw zelf niet bijzonder veel inspraak had in de keuze voor een partner. *Tinchor* heeft een logisch verband met de bruidsschat, omdat het verwijst naar de huishoudelijke voorwerpen die de vrouw meebrengt. *Tinól* en *slabrae* hebben alle twee een betekenis die te maken heeft met vee. Aangezien vee als een belangrijk bezit werd gezien, is het niet zo verwonderlijk dat het deel uitmaakte van de bruidsschat.

³⁴ Wellicht verklaart dit het schijnbaar dwingender karakter van *coibche* waarom dit woord zo veel in wetteksten voorkomt, al is dit onmogelijk te bewijzen.

2: Definitie vanuit de wetteksten

Weten waar de woorden vandaan komen is echter pas het halve werk. Relevanter voor mijn hoofdvraag is wat de wetteksten over *coibche*, *slabrae*, *tinchor*, *tinnsra*, *tinól* en *tochra* kunnen vertellen. Natuurlijk verschilt de algemene definitie in de wetteksten niet veel van de definitie die in het woordenboek wordt gegeven. Wat echter niet in het woordenboek staat is de precieze inhoud van de bruidsschat.

De CIH³⁵ bevat een tekst over de inhoud van *slabrae*, *coibche*, *tinnsra* en *tochra* in de marge van de hoofdtekst.³⁶ Breatnach wijst er echter op dat, ondanks het uiterlijk van de tekst, het niet gaat om proza maar om 2 verzen³⁷ in een syllabisch metrum. Het eerste vers staat in het metrum van *ái freisligi* (7³ 7² 7³ 7²).³⁸ Het tweede vers lijkt een mengeling van *ái freisligi* en *rainnaigeacht bec*.³⁹ Deze laatste is zeker zichtbaar in het rijmschema,⁴⁰ waarbij het laatste woord van regel b (*amraibh*) rijmt met het laatste woord van regel d (*amlaid*). Ditzelfde geldt voor regel f (*mine*) en h (*tire*). Per regel zijn er dus 7 lettergrepen (7³ 7² 7³ 7² 7³ 7² 7²). Hoewel bijvoorbeeld de eerste regel uit acht lettergrepen lijkt te bestaan, wordt dit niet als zodanig geteld. Omdat *slabra* eindigt op een klinker en wordt gevolgd door een copula, die niet beklemtoond is⁴¹, wordt “*slabra is*” in haar geheel als twee lettergrepen geteld. Dit heet elisie.⁴² De tekst zou er dus zo uit moeten zien:

Slabra is ainm do bócéthraib
7 d’echsrianaib amraibh;
coibche is ainm do étaigaibh
7 d’aiscedhaibh amlaid;

tochra is ainm do techcrichibh
7 do mucaibh mine;
tinnsra is ainm d’ór 7 d’airget
7 d’uma cach tire

‘*Slabra* is de naam voor kuddes van koeien en voor wonderbaarlijke paardenhalsters; *coibche* is de naam voor kleding en dergelijke geschenken; *tochra* is de naam voor begrensd land⁴³ en tamme varkens; *tinnsra* is de naam voor goud en zilver en koper van elk land.’⁴⁴

³⁵ CIH 1564. 14-16. Deze komt uit H4.22.

³⁶ CIH 1564. 14-16 voetnoot g. De hoofdtekst behandelt verscheidene onderwerpen als satire en de betaling van een arts (Breatnach 2005: 68).

³⁷ Breatnach 2005: 68-9.

³⁸ Murphy 1961: 62.

³⁹ Murphy 1961: 52.

⁴⁰ Murphy 1961: 46.

⁴¹ Murphy 1961: 41.

⁴² Murphy 1961: 39.

⁴³ Dit woord is samengesteld uit *tech* (DIL 2007:97) “huis” en *crich* (DIL 2007: 526) “grens”. Ik vat dit op als “begrensd land dat behoort bij een huis”.

⁴⁴ Mijn eigen vertaling van de inhoud van *coibche* wijkt af van die in andere bronnen. In mijn vertaling heb ik *aiscedhaibh amlaid* vertaald, naar *aiscid* (DIL 2007: 31) en *amlaid* (DIL 2007: 306). SEIL p. 121 geeft daarentegen als vertaling wapens en Joyce 1968 :4 heeft het over krijgers. Gezien de thematische gelijkenis tussen deze vertalingen houd ik er rekening mee dat mijn eigen vertaling verkeerd kan zijn.

In hoeverre dit een wezenlijk deel van de wettekst is waar het in voorkomt, is mij niet geheel duidelijk. Het gaat niet om *roscad*⁴⁵ en staat niet zozeer in de hoofdtekst, maar lijkt slechts een toevoeging. Het is hierdoor aannemelijk dat de juridische waarde van het gedicht gering is. Desondanks is het een van de weinige teksten die de inhoud van de bruidsschat vermeldt en is daarom voor mijn onderzoek van belang.

Er bestaat ook een tekst in prozavorm over de inhoud van de bruidsschat die wordt gegeven in ZCP 9.⁴⁶ Deze tekst is afkomstig uit *Harleian 5280, fol 57b*. Volgens LEIA⁴⁷ is deze tekst echter onbetrouwbaar en ook Thurneysen noemt het een dwaze tekst.⁴⁸ Omdat de inhoud echter wel deels overeenkomt met de hierboven geciteerde tekst, is deze wel het vermelden waard. Het bevat twee significante verschillen. Ten eerste zijn *slabra* en *coibche* qua inhoud omgedraaid. Ten tweede geeft de tekst uit *Harleian 5280* de inhoud van *tochra* als schapen en varkens en niet als land en varkens.

Wat opvallend is aan de inhoud zoals die in de CIH wordt gegeven is dat *tochra* ook vee bevat terwijl die vanuit de etymologie niets met vee te maken heeft.

Tinól en *tinchor* zijn twee woorden die over het algemeen regelmatig door elkaar worden gehaald. *Tinchor* verwijst naar de huishoudelijke voorwerpen die de vrouw meeneemt en wat dus eigenlijk haar bijdrage aan het huwelijk is.⁴⁹ *Tinól* verwijst naar de huwelijksgeschenken bestaande uit rundvee, die de bruid van familie en vrienden krijgt. Maar ook deze bruidsschat werd gedeeld met haar vader.⁵⁰ Mogelijk is deze verwarring ontstaan doordat beide woorden verwijzen naar een bruidsschat die de vrouw meebrengt.

Tinnscra zou, in de tijd nog voordat de wetteksten werden opgeschreven, hebben verwezen naar de bruidsschat die een vrouw afkomstig uit een andere gemeenschap zou hebben gekregen.⁵¹ Omdat *tinnscra* uit goud, zilver en koper zou hebben bestaan is dit makkelijker te vervoeren naar de vader of familie van de bruid⁵² dan goederen of vee.

Het moet voor een vrouw ook mogelijk zijn geweest om land te bezitten, zoals in de bovenstaande verzen reeds wordt aangegeven bij *tochra*.⁵³ Een voorbeeld hiervan is de *orba slíasta* “erfenis van dijen”⁵⁴ dat volgens de DIL land is dat gegeven wordt als bruidsschat of wellicht een ochtendgift.⁵⁵ Kelly geeft *coibche mná* “bruidsschat van een vrouw” als naam voor land dat gegeven wordt als deel van een bruidsschat.⁵⁶ De vader van de bruid kan aan de bruid zelf of aan het huwelijkspaar land schenken. Dit zou dan wel uit zijn persoonlijk bezit moeten komen. Normaal gesproken moet land dat aan de gezamenlijke familie toebehoort ook binnen de familie worden gehouden. Interessant is dat een gunst of privileges hier niet

⁴⁵ DIL 2007: 101.

⁴⁶ Meyer 1913:176.

⁴⁷ LEIA, 1959-1996: T-87.

⁴⁸ Thurneysen 1936: 121 precies waarom het een onbetrouwbare en dwaze tekst zou zijn wordt helaas niet duidelijk.

⁴⁹ Power, 1976: 31.

⁵⁰ Power, 1976: 31.

⁵¹ Ó Corráin, 1985: 16.

⁵² Bitel, 1996: 43.

⁵³ Hiermee bedoel ik de verzen uit CIH 1564: 14-16. Of het begrensde land waar de tekst onder *tochra* naar verwijst uit het persoonlijke bezit van de vader of uit de familielanden komt is mij niet geheel duidelijk.

⁵⁴ *Slíasta* heeft ook, in combinatie met *cairdes*, de betekenis van seksuele gemeenschap (DIL 2007:270). Dit versterkt de suggestie dat het gaat om een geschenk na de huwelijksnacht en niet een bruidsschat in de betekenis die ik in mijn onderzoek hanteren zal dus verder buiten beschouwing blijven.

⁵⁵ Een vorm van bruidsschat die na de huwelijksnacht aan de vrouw wordt gegeven en zeldzaam blijkt in de vroeg Ierse maatschappij. Bitel 1996:114 en DIL 2007: 548.

⁵⁶ Kelly 1998: 418-9.

genoemd worden, terwijl uit voorbeelden uit de verhalende literatuur blijkt dat het wel degelijk voorkomt dat een bruidsschat ook deze kan bevatten.⁵⁷

Bruidsschatten werden niet alleen gegeven voor een huwelijk van langere duur maar ook voor een tijdelijke verbintenis.⁵⁸ Volgens de DIL gaat het hier om *tinnsra*.⁵⁹ Power beweert echter dat het gaat om *coibche*.⁶⁰ Eska valt Power hierin bij.⁶¹ Aangezien *coibche* en *tinnsra* door elkaar werden gebruikt zouden beide woorden van toepassing kunnen zijn.

De waarde of de precieze verhouding van de inhoud van de ene bruidsschat tot de andere wordt in geen van de wetteksten exact gegeven. Dit mag op het eerste gezicht opvallend genoemd worden, gezien de zorgvuldigheid en de gedetailleerde behandeling die bijvoorbeeld de inboedelverdeling in het geval van een scheiding wel krijgt. Maar veel Ierse teksten zijn niet vertaald of waarschijnlijk verloren gegaan⁶² en het is niet ondenkbaar dat dit ook voor wetteksten geldt. Ó Corráin wijst erop dat er wel commentatoren zijn die beweren dat de bruidsschat in waarde overeenkwam met de ereprijs van de vrouw. Oftewel; de helft van de ereprijs van de vader van de bruid of één derde van de ereprijs van haar grootvader.⁶³

Welke woorden eerder of later gebruikt zijn dan de anderen is moeilijk te achterhalen. Een wettekst als de CL gebruikt voornamelijk *coibche*, maar *tinchor* en *tinól* komen er ook in voor. Eska dateert de CL op ongeveer de 8e eeuw,⁶⁴ wat suggereert dat deze drie woorden ouder zijn. Het probleem van Ierse wetteksten is dat niet altijd duidelijk is wat de originele tekst was of hoe deze eruit heeft gezien. Glossen en commentaar werden toegevoegd aan de tekst en konden door een volgende kopiïst als wezenlijk deel van de tekst worden overgenomen of ook apart verzameld. Door dit ontstaan van lagen in de tekst kan het voorkomen dat een tekst zowel Oud Iers als Middel Iers bevat en/of dat de ene bron de ander tegensprekt. Deze complicatie zorgt ervoor dat er geen absolute en betrouwbare conclusies kunnen worden getrokken over de exacte chronologie van *coibche*, *slabrae*, *tinchor*, *tinnsra*, *tinól* en *tochra*, zonder verder onderzoek. Dit valt buiten mijn onderzoek.

⁵⁷ Zie hiervoor sectie 4; Verhalende literatuur.

⁵⁸ Zie hiervoor sectie 3; Context betreffende huwelijk en scheiding.

⁵⁹ DIL 2007: 592.

⁶⁰ Power 1976: 30 Helaas is zijn bronvermelding in deze zeer onduidelijk. Hij geeft aan dat het ergens in het werk van Geoffrey Keating te vinden is, maar zijn werk komt uit de 17^e eeuw en is daarmee van later datum dan de wetteksten betreffende het huwelijk in de vroeg Ierse maatschappij.

⁶¹ Eska 2010: 14.

⁶² Zoals Eska 2010: 35 aangeeft zijn er bijvoorbeeld in het manuscript waar de Cáin Lánamna instaat ook teksten waarvan het einde weg is. Dit kan komen door de kwetsbaarheid van het materiaal (zoals perkament), hergebruik of het opnieuw inbinden van een boek waarbij de marges worden afgesneden.

⁶³ Ó Corráin, 1985: 16.

⁶⁴ Eska 2010: 62.

3: Context betreffende huwelijk en scheiding

3.1 De bruidsschat

Om de rol van de bruidsschat in de vroege Ierse maatschappij te begrijpen is het belangrijk om haar in de correcte context te plaatsen. Uiteraard speelt de bruidsschat een rol bij het aangaan van een huwelijk. Uit de wetteksten komt het beeld naar voren dat in de vroege Ierse maatschappij het huwelijk geen romantische aangelegenheid was waarbij man en vrouw expliciet voor elkaar kozen uit liefde naar het ideaal beeld in onze moderne tijd, maar een contract tussen twee families. Dit betekent niet dat men geen romantische liefde of fysieke of seksuele aantrekkingskracht kende. Zoals Power⁶⁵ aangeeft, ging de voorkeur uit naar een huwelijk tussen gelijke partners, waarmee het zakelijk aspect boven de romantiek wordt gesteld. Dit neemt overigens niet weg dat relaties voortkomend uit liefde of lust weldegelijk in de verhalende literatuur aanwezig zijn. Een andere functie van de bruidsschat is dat het een bijdrage vormt aan het nieuwe economische huishouden dat de echtelieden zullen vormen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de huishoudelijke voorwerpen, de *tinchor*, die de vrouw meebrengt.

De voornaamste bruidsschat die de man betaalde voor de bruid is de *coibche*. Deze werd betaald aan de vader van de bruid, maar ook de bruid zelf kreeg hier een deel van. Mocht de vader reeds overleden zijn dan kwam de *coibche* terecht bij degene die voor haar verantwoordelijk was.⁶⁶ Met elk opeenvolgend huwelijk werd het deel van de *coibche* dat de bruid mocht houden groter. De vrouw mocht niet verborgen houden dat zij een *coibche* had gekregen. Deed zij dit wel dan verviel haar deel van de bruidsschat.⁶⁷

Bij de onderhandelingen over het al dan niet trouwen van de beoogde echtelieden en de bruidsschat zal de vrouw weinig tot geen inbreng hebben gehad aangezien zij als juridisch onbekwaam werd beschouwd. Het was tevens belangrijk dat, ongeacht of de *coibche* al betaald was of niet, beide families het huwelijk accepteerden om het als rechtsgeldig te laten gelden. Bij het afsluiten van het huwelijkscontract stonden anderen uit de gemeenschap garant dat de aanstaande echtelieden ook daadwerkelijk zouden trouwen en zich hielden aan de van hen verwachte bijdrage.⁶⁸

3.2 Rol van de vrouw

Een ander punt van aandacht is dat een man in de vroege Ierse maatschappij meerdere vrouwen tegelijkertijd kon hebben. De beoogde echtgenotes zijn grofweg in twee categorieën in te delen. De voornaamste vrouw van de man wordt de *cétmuintir*⁶⁹ “eerste/voornaamste vrouw” genoemd.⁷⁰ Daarnaast is er ook nog de *adaltrach*⁷¹ “tweede vrouw” of zelfs “overspelige vrouw⁷²” of *dormun* “concupine” met wie hij bijvoorbeeld een *lánamnas airite for eráil*⁷³ (verbintenis naar aanzet [van de man]) is aangegaan. Deze verbintenis zal echter

⁶⁵Power 1976:32. Ook Eska merkt op dat de verbintenis van gelijken de hoogste status had (Eska 2010: 17).

⁶⁶Kelly 1988: 72-3.

⁶⁷Kelly 1988:72.

⁶⁸Bitel 1996: 114-7.

⁶⁹DIL 2007: 162.

⁷⁰Kelly 1988: 70.

⁷¹DIL 2007: 30.

⁷²Eska 2010: 23 volgens Eska wordt deze tweede betekenis slechts één keer als zodanig gebruikt in de CL. In een discussie met Mícheál Ó Flaithearta werd geopperd dat *dormun* eerst in het Latijn is vertaald als *adultrix* en vervolgens weer als *adaltrach* terug in het Iers kwam. Helaas weet ik niet van een onderzoek betreffende de relatie tussen deze twee woorden dat dit bevestigt of weerlegt.

⁷³Deze verbintenis wordt wel in Eska 2010: 268 genoemd maar vreemd genoeg niet in GEIL.

een dure aangelegenheid zijn geweest. Als de man aan een andere vrouw een *coibche* gaf, dan verviel deze aan zijn eerste vrouw, onder voorwaarde dat zij haar huwelijkse plichten vervulde. Dit kon een gegronde reden voor de vrouw zijn om van de man te scheiden. Als zij bleef moest de man haar ereprijs en *coibche* aan haar betalen.⁷⁴

Er zijn ook vrouwen die minder geschikt werden geacht als echtgenote. Een *echlach*⁷⁵ “prostituee” kon wel een relatie aangaan met een man maar kon via deze verbintenis geen bezit vergaren. Als zij stopte met de prostitutie en trouwde zou haar *coibche* zeer klein zijn.⁷⁶

3.3 Verbintenissen

In de CL worden tien seksuele verbintenissen⁷⁷ beschreven. Of deze varianten ook daadwerkelijk met het woord huwelijk kunnen worden aangeduid valt te bediscussieren. In de DIL⁷⁸ wordt het woord *lánamnas*, dat gebruikt wordt voor deze verbintenissen, ook vertaald met “een sociaal en/of wettelijke relatie tussen twee partijen”. Eska stelt dat het de schrijvers van de vroeg Ierse wet er voornamelijk om te doen was, dat uit deze relaties kinderen konden voortkomen.⁷⁹

Voor de rol van de bruidsschat zijn vooral de eerste drie verbintenissen interessant. Één van de woorden die vaak met bruidsschat in verband wordt gebracht, namelijk *tinchor*, zit al in de naam van deze drie verbintenissen. Uit de etymologie bleek ook al dat dit woord de betekenis van bijdrage (in een huwelijk) heeft.

De eerste verbintenis heet *lánamnas comthincuir* (verbintenis van gezamenlijk bezit). In dit geval dragen zowel de man als de vrouw gezamenlijk bij aan het kapitaal van hun toekomstige huishouden. De eigendommen die de echtelieden inbrengen worden desondanks nog wel beschouwd als het eigendom van degene die het oorspronkelijk meebracht. Dit speelt ook een rol bij een eventuele scheiding omdat elke echtgenoot dan zijn of haar oorspronkelijke bezit terugkrijgt. Alles wat tijdens hun huwelijk werd geproduceerd wordt tussen de echtelieden verdeeld. Deze verbintenis was sociaal gewenster dan de anderen en krijgt in de CL meer ruimte toebedeeld.⁸⁰

De tweede is *lánamnas mná for fertinchur* (verbintenis van een vrouw met het bezit van de man). In dit geval draagt de vrouw weinig tot niets bij in materiële zin. Dit heeft tot gevolg dat de vrouw in het geval van een scheiding minder meekrijgt van wat tijdens hun huwelijk geproduceerd is.⁸¹

De derde heet *lánamnas fir for bantinchur* (verbintenis van een man met het bezit van een vrouw). In dit huwelijk zijn de rollen omgedraaid en brengt juist de man weinig tot geen eigendommen met zich mee.⁸²

De vierde verbintenis is, *lánamnas fir thathigtheo*.⁸³ (verbintenis van een bezoekende man). Hierin bezoekt de man de vrouw bij haar thuis met toestemming van haar familie. Of hij hiervoor ook een bruidsschat betaald is niet geheel duidelijk. In een glosse in de CL staat echter wel het volgende:

⁷⁴ Eska, 2010: 205 en SEIL 1936: 116-7.

⁷⁵ DIL 2007: 30.

⁷⁶ Berresford 1995: 139.

⁷⁷ Dit is een vertaling van “sexual union”. Deze omschrijving wordt door Kelly gebruikt in GEIL 1988:70. Mijns inziens dekt deze omschrijving de lading beter dan het woord huwelijk.

⁷⁸ DIL 2013: 50.

⁷⁹ Eska 2010:13.

⁸⁰ Kelly 1988: 70.

⁸¹ Kelly 1988: 70. Denk hierbij aan landbouwproducten maar ook aan het resultaat van huisnijverheid. Het gaat hier dus om de producten die zowel de man als de vrouw maken.

⁸² Kelly 1988: 70.

⁸³ Kelly 1988: 70.

ocus ní tabar seit ar aurail
 ‘and she is not given valuables for being solicited’⁸⁴

Dit lijkt te suggereren dat een bruidsschat in deze relatie geen rol speelt. Daarbij komt nog dat de vrouw bij haar eigen familie blijft en met de bezoekende man geen nieuw huishouden vormt, noch haar familie verlaat voor de zijne.

In de vijfde verbintenis *lánamnas airite for eráil*⁸⁵ (verbintenis naar aanzet [van de man]) gaat de vrouw een relatie met lagere status of informeler karakter aan. Het zou hierbij kunnen gaan om een concubine of een vrouw die door de man wordt bezocht met instemming van haar eigen man.⁸⁶ Deze vrouw krijgt volgens de CL echter wel kostbaarheden van haar partner:

ocus seoit dobeir fora urail
 ‘and valuables that he gives to solicit her’⁸⁷

De laatste vijf verbintenissen hebben, mijns inziens, weinig met een bruidsschat van doen. De *lánamnas foxail* (verbintenis door ontvoering) en de *lánamnas táide* (heimelijke verbintenis) gebeuren beiden zonder instemming en, zeker in het tweede geval, zonder medeweten van de familie. In het eerste geval laat de vrouw zich door de man ontvoeren en in het tweede geval bezoekt de man haar in het geheim.⁸⁸ Aangezien het bestaan van de *coibche* niet geheim mocht worden gehouden en de *tinchor* en *tinól* een bijdrage was van familie en vrienden van de bruid, kunnen deze onmogelijk betaald worden als zij er niets van weten of er niet mee instemmen.

De volgende twee verbintenissen zijn *lánamnas éicne* (verbintenis door verkrachting) en *lánamnas sleithe* (verbintenis met een slapende vrouw).⁸⁹ Of deze verbintenissen geheel legaal zijn valt te bediscussiëren omdat zij berusten op verkrachting. De eerste gaat over een verkrachting met geweld. In de tweede staat het woord *sleith*, wat zoveel betekent als sluipen. Dit geldt voor een vrouw die bijvoorbeeld in haar slaap verrast wordt, maar het wordt ook vaak geassocieerd met dronkenschap. Beiden gebeuren zonder instemming van de vrouw noch van haar familie.⁹⁰ Dit maakt het zeer onwaarschijnlijk dat de bruidsschat hier een rol speelt.

Het feit dat deze vormen van relaties in de CL worden genoemd maakt dat de relatie wel wettelijk erkend wordt. Maar de daad zelf is niet legaal of zelfs maar wenselijk. In de CL wordt namelijk ook gesteld dat de verkrachter aan de vrouw en haar familie een ereprijs moet betalen als straf en bepaalde plichten heeft tegenover eventueel nageslacht als resultaat van het vergrijp.⁹¹

De laatste verbintenis is de *lánamnas genaide* (verbintenis van spot). Deze wordt gesloten tussen twee zwakbegaafde personen.⁹² Geen van beide partners mag een betaling doen of ontvangen. Dit maakt dat de bruidsschat hierin geen rol speelt.

⁸⁴ Eska 2010: 262-3, de eerste glosse.

⁸⁵ Wordt wel in Eska 2010: 268. genoemd maar vreemd genoeg niet in GEIL.

⁸⁶ Kelly 1988:70.

⁸⁷ Eska 2010: 268-9.

⁸⁸ Kelly 1988: 70.

⁸⁹ Eska 2010: 18,280.

⁹⁰ Kelly 1988: 70, 134-7.

⁹¹ Eska 2010: 280-291.

⁹² Kelly 1988: 70.

3.4 Scheiding

Ook bij een eventuele scheiding speelt de bruidsschat een rol. Scheidingen kunnen grofweg in drie categorieën worden onderverdeeld: Geen van beide echtelieden hebben er schuld aan, de man heeft er schuld aan of de vrouw heeft er schuld aan.⁹³

De reden van deze onderverdeling is dat aan de hand hiervan bepaalt wordt of de vrouw haar bruidsschat wel of niet mag behouden. Zo mag zij in het geval van de tweede categorie haar bruidsschat houden. Valt de scheiding echter onder de derde categorie dan moeten zij en haar familie de reeds ontvangen bruidsschat terug geven aan de man. Ook verviel haar recht op de bruidsschat als zij, ongeacht de rechtmatigheid van haar reden, binnen een bepaalde periode haar man verliet. Hoelang deze periode precies is, wordt niet vermeld.

De redenen voor een scheiding die bij elke categorie horen, worden niet in de CL zelf uitgelegd. Categorie één staat in heptad 53, categorie twee in heptad 3 en 52, en categorie 3 staat in een glosse over *Gúbretha Caratniad* §44.⁹⁴

Bij de eerste categorie kan de scheiding ook van tijdelijke aard zijn. De redenen hiervoor kunnen zijn; ziekte, op bedevaart gaan, buiten het territorium een vriend bezoeken of een onrecht wreken, de huidige partner blijkt onvruchtbaar, de man besluit priester te worden, één van de partners overlijdt, etc. De laatste twee omstandigheden zijn wel degelijk permanent omdat wordt aan genomen dat niemand hiervan terugkomt.⁹⁵

De tweede categorie beschrijft verscheidene omstandigheden waarbij een vrouw van haar man mag scheiden. De eerste reden is dat de vrouw wordt verlaten voor een ander. Zij mag er ook voor kiezen om te blijven. Een tweede reden is als de man laster of smaad over haar verspreidt, te loslippig is over hun seksleven of een satire over haar laat verspreiden. Een andere reden is dat de man haar door middel van betovering zover had gekregen, dat zij een verbintenis met hem aanging. Als hij haar zodanig heeft geslagen dat zij getekend is, mocht ze ook scheiden. Het is niet duidelijk of dit gaat om een permanent teken of een dat geneest. Andere redenen kunnen zijn dat hij toetreedt tot de kerk of dat hij haar niet kan onderhouden.⁹⁶

Dat bij de verbintenissen die in de CL beschreven staan rekening werd gehouden met nageslacht blijkt wel uit de laatste reden. Die is namelijk dat de vrouw ook mocht scheiden als de man niet in staat was tot seks, bijvoorbeeld door impotentie, overgewicht, een voorkeur voor zijn eigen geslacht heeft, maar ook als hij onvruchtbaar bleek.⁹⁷

De redenen voor scheiding in de derde categorie zijn; ontrouw, het opwekken van een abortus, het zijn van een dievegge, zijn eer besmeuren, het ombrengen van haar kind, etc.⁹⁸

Hieruit blijkt dat de bruidsschat een belangrijke rol heeft te spelen in grofweg twee instanties; huwelijk en eventuele scheiding. Maar in hoeverre is dit terug te vinden in de verhalende literatuur?

⁹³ Power 1976: 48-55.

⁹⁴ Heptad 53 CIH 48.27-32 = AL v 296.13-20; Heptad 3 CIH 4.33-5.22 = AL v 132.1-8; Heptad 52 CIH 47.21-48.26 = AL v 292.16-27; *Gúbretha Caratniad* §44 CIH 2198.24-6. Een Heptad is een groep van zeven (of soms meer) regels (in dit geval m.b.t. voorwaarden) in een wettekst.

⁹⁵ Power 1976: 51-52.

⁹⁶ Power 1976: 49-50.

⁹⁷ Hoe dit laatste bewezen kon worden weet ik niet. Kelly 1988: 74 werpt hier ook geen licht op, behalve de opmerking dat de vrouw haar vruchtbaarheid al bewezen kan hebben door reeds een kind te hebben gekregen.

⁹⁸ Kelly 1988: 75.

4: Verhalende literatuur

De volgende voorbeelden van het gebruik van de bruidsschat in de verhalende literatuur komen uit verscheidene soorten verhalen. Uiteraard staan er *tochmarca* en *aitheda* tussen maar bijvoorbeeld ook de *Táin Bó Cúailnge*. Van belang hier zijn zowel context als de genoemde inhoud. Helaas wordt deze inhoud in de verhalende literatuur niet altijd duidelijk in de tekst zelf gegeven.

4.1 *Tinnsra*

Bij *tinnsra* wordt vaker wel dan niet een beschrijving van de inhoud gegeven. Wat opvalt is dat deze flink kan variëren.

Het eerste verhaal is *Táin Bó Fraích* ‘The raid of Fraech's cattle’ uit de Oud Ierse periode en is in het Oud Iers geschreven. Fraech wil met Finnabair trouwen. Hoewel Finnabair laat merken dat zij graag met Fraech zou trouwen, weigert ze met hem weg te lopen. Volgens haar zou het ongepast zijn voor de dochter van een koning en koningin. Haar ouders, Ailill en Medb, zien het aanzoek van Fraech niet zitten en vragen een exorbitant hoge bruidsschat:

‘Trí fichit ech ndubglass damsa’, ol Ailill, ‘cona mbeilgib óir friu, & dí laulgaich deec ó mmeltar ól n-aiss ó cech áe, & láeg find óiderg la cech n-áe, & tuidecht duit limm cot lín uile & cot áes chúuil do thabairt inna mbó a Cúailngiu;’⁹⁹

Ailill vraagt om zestig paarden met gouden halsters, twaalf koeien en witte kalveren met rode oren. Ook wil hij dat Fraech met zijn krijgsmacht en muzikanten meekomt naar Cooley¹⁰⁰ als ze daar runderen gaan stelen.

Finnabair is degene die het eerste deel van de onderhandelingen op zich neemt en haar eisen stelt. Zij heeft hier dus een actieve rol. Toch is het uiteindelijk haar vader die de hoogte van de bruidsschat vaststelt en daarmee de actieve rol in de onderhandelingen naar zich toetrekt. Als bruidsschat wordt gevraagd om vee en kostbaarheden, maar ook om een gunst.

De gunst als bruidsschat komt ook in *Scéla Conchobuir meic Nessa* ‘Tidings of Conchobar mac Nessa’ voor. Hierin is het Ness, de begeerde bruid, die als bruidsschat van Fergus verlangt dat hij de troon van Ulster een jaar lang aan haar zoon Conchobar afstaat. Waar Ailill vraagt om een bruidsschat waarvan hij zelf ook duidelijk een deel krijgt, vraagt Ness er om één die met geen mogelijkheid te delen is met een ander, maar wel ten gunste is van een mannelijk familielid.

In *Reicne Fothaid Canainne* ‘The *reicne*¹⁰¹ of *Fothad Canainne*’ worden enkel kostbaarheden geëist als bruidsschat. In dit verhaal heeft Fothad zijn oog laten vallen op de vrouw van Ailill Flann Bec, zijn vijand. Ze eist goud, zilver en wit brons.¹⁰²

‘Isperit sí ní targad leó con- darbad a tindsra dí. Conmidir a tindsra .i. miach óir & miach findruine & miach crédumai.’¹⁰³

⁹⁹ CELT edition: 163-7. Bekeken 24 januari.

¹⁰⁰ De Engelse variant van *Cúailgne*.

¹⁰¹ DIL 2007: 31. *Reicne* is een dichtvorm. Het kan ook als ‘waarschuwing’ worden vertaald.

¹⁰² Het hier gebruikt woord *uma* kan ook vertaald worden met koper. DIL 2007:

¹⁰³ CELT edition: 6 regel 8. Bekeken 24 januari. De vetgedrukte opmaak is door mij gedaan.

She said that she would not go with them until he should give her bride-price to her. She fixed her bride-price, even a bushel of gold and a bushel of silver and a bushel of white bronze.¹⁰⁴

Ook in *Togail bruidne Da Derga* ‘The destruction of Da Derga's hostel’ zet de vrouw, Étaín een duidelijke prijs:

‘*Mo thinnsra choir dam*’, *orsí*, ‘& *mo ríar iar suidhiu*’.
 ‘*Rot-bía*’, *ol Eochaid. Do-berthar .uii. cumala dí.*¹⁰⁵
 ‘My proper bride-price to me!’ she says, ‘and afterwards my desire.’
 ‘Thou shalt have both’, says *Eochaid*.
 Seven *cumals* are given to her.¹⁰⁶

Zij wil zeven *cumals*¹⁰⁷ van Eochaid en krijgt die ook.

De laatste twee verhalen die de inhoud vermelden zijn *Esnada Tige Buchet* ‘The songs of Buchet's house’ en *Tairired na nDéssi* ‘The migration of the Déisi’. In de tweede is het Óengus die land biedt in ruil voor Ethne, de beoogde bruid, aan haar pleegvader:

*Tabraid damsa for Oengus do mnaí.*¹⁰⁸ *i. for ndalta.*
 4438] & *dobersa ferand duib na tinscra .i. ferand rig fíl damsa la*
 4439] *Osraige frind andes & is cet duibsiu a forsingud foraib.*¹⁰⁹
 “Give me,” Óengus said, “as wife *Ethne*, namely your fosterling, and I shall give you land for her bridal price, that is king’s land, which is mine among the Osraige to the south of us, and you have permission to extend it at their expense”.¹¹⁰

Esnada Tige Buchet is opvallend identiek qua situatie. Ook hier wordt land aan de pleegvader aangeboden en niet aan de biologische vader.

Er zijn ook verhalen die de inhoud van de bruidsschat niet noemen, maar wel iets zeggen over de omstandigheden waarin de *tinnsra* wordt toegepast. Zo beweert Ó Corráin dat vroeger, nog voor het opschrijven van de wetteksten, de *tinnsra* bedoeld was voor vrouwen van buiten de gemeenschap.¹¹¹ Het voorbeeld dat hij in zijn uitleg geeft, is dat van de Milesiaanse invasie van Ierland uit de *Lebor Gabála Érenn*. Hierin komen de zonen van Míl een groep Hebreeuwse vrouwen tegen met wie zij willen trouwen. Hierop eisen de vrouwen hun *tinnsra* die zij zelf houden, want ze zijn te ver van het eigen land om het met hun familie te kunnen delen.

Dit geldt ook voor *Emer* in *Tochmarc Emire* ‘The wooing of *Emer*’. Zij is zelf degene die met Cú Chulainn de onderhandelingen aangaat. Hierbij schuwt ze er niet voor om haar eigen waarde te benadrukken. Dat ook zij van buiten de gemeenschap van haar aanstaande komt, onderbouwt de bewering van Ó Corráin. Wat verder opvalt aan het verhaal is dat niet

¹⁰⁴ CELT translation: 7 regel 9-10. Bekeken 24 januari.

¹⁰⁵ CELT edition: 61-2. Bekeken 24 januari. De vetgedrukte opmaak is door mij gedaan.

¹⁰⁶ CELT translation: 17 regel 11-3. Bekeken 24 januari.

¹⁰⁷ Dit is een eenheid van waarde en wordt vaak gelijkgesteld aan drie melkkoeien. DIL 2007: 616.

¹⁰⁸ Hull 1958/59: 38. Hull vermeldt dat hier enkele onleesbare letters staan. Hier moet staan Ethne of Ethni.

¹⁰⁹ Celt edition: 4437-39. bekeken 28 februari. De vetgedrukte opmaak is door mij gedaan.

¹¹⁰ Hull 1958/59: 58.

¹¹¹ Ó Corráin, 1985: 16.

Cú Chulainn maar Conchobar uiteindelijk de *tinnsra* betaalt nadat hij strikt platonisch de nacht met haar heeft doorgebracht.¹¹²

*Ícaid Conchubor tinnsraí Emirie íarnamaruch.*¹¹³
Conchobar paid Emer's wedding gift on the morrow.¹¹⁴

Er is nog een verhaal, *Tochmarc Étaíne*, dat weliswaar geen van de door mij onderzochte woorden gebruikt, maar wel woorden gebruikt die nauw verbonden zijn met de bruidsschat. Het gaat hierbij om *renaid* “verkopen en *crenaid* “kopen”.¹¹⁵ Deze woorden zijn etymologisch verbonden met zowel *tinnsra* als *tochra*.¹¹⁶

*'nois ciursa díttso fó chetoir.*¹¹⁷
'I will buy her from thee straight away'¹¹⁸

Deze woorden worden gezegd door Óengus, die als bemiddelaar werkte voor Midir, tegen Étaíns vader Ailill. Die legt hem verscheidene taken op, zoals het creëren van rivieren, en eist vervolgens het gewicht van de bruid in goud en zilver.¹¹⁹ In deze laatste eis is de *tinnsra* te herkennen. De reden voor deze zware eisen is dat als Étaín onrecht wordt aangedaan, Ailill haar niet kan beschermen.¹²⁰ Door zelf geen bijdrage te leveren aan het huwelijk geeft haar familie het recht om haar te beschermen op. Dit betekent wel dat Étaín het huwelijk inkomt als een vrouw die afhankelijk is van de inbreng van haar man. Dit zou dus een voorbeeld zijn van een *lánamnas mná for fertinchur*. Zoals Ailill wellicht al voorzag, wordt Étaín inderdaad onrecht aangedaan door de eerste vrouw van Midir, die haar op magische wijze uit de wegruimt.

Later, in de derde versie van dit verhaal, komt Midir erachter dat zijn vrouw is herboren en is getrouwd met Eochaid. Vastberaden zijn vrouw terug te krijgen gaat hij naar haar toe. Zij wijst hem echter af omdat zij hem niet herkent. Zij weigert de koning met wie zij getrouwd is te schande te maken. Hierop daagt Midir Eochaid uit tot een partijtje *fidchell*.¹²¹ De eerste ronde verliest Midir, waarna hij, net als Óengus, een aantal zware taken moet volbrengen. De tweede ronde wint hij. Hij vraagt om toestemming om Étaín te omhelzen en een kus te mogen geven. Doordat Eochaid toestaat dat Midir zijn vrouw zo intiem benadert zou hij zijn aanspraak op haar verliezen. Midir kan zijn aanspraak weer laten gelden. De taken die hij moest volbrengen door zijn verlies in de eerste ronde legt hij uit als zijn bruidsschat voor Étaín.

¹¹² *Conchobar* slaapt met *Emer* wegens de *ius prima noctis*, waarbij de (in dit geval) koning de eerste huwelijksnacht met de bruid doorbrengt. *Conchobar* ziet er vanaf om seks te hebben met *Emer* om *Cú Chulainn* niet voor het hoofd te stoten.

¹¹³ CELT edition: 261 regel 10. Bekeken 24 januari. De vetgedrukte opmaak is door mij gedaan.

¹¹⁴ CELT translation: 306 regel 11. Bekeken 24 januari.

¹¹⁵ *Ririub* (een vorm van *renaid*) staat er weliswaar in, maar het citaat heeft geen toegevoegde waarde voor mijn onderzoek. CELT edition §8. regel 5.

¹¹⁶ Zoals reeds vermeld in sectie 1: Etymologie en woordenboek.

¹¹⁷ CELT edition §12. Bekeken 14 maart.

¹¹⁸ CELT translation §12. Bekeken 14 maart.

¹¹⁹ Charles-Edwards 2002: 169-70.

¹²⁰ Charles-Edwards 2002: 169.

¹²¹ Dit is een bordspel waarbij twee spelers hun stukken over het bord bewegen. Het wordt vergeleken met schaken. De exacte regels zijn onbekend.

4.2 Coibche en Tinchor

Tegen mijn verwachting in heb ik slechts twee verhalen gevonden die gebruik maken van *coibche*. Het eerste verhaal is de *Táin Bó Cúailgne* ‘The cattle-raid of Cooley’ recension II. Het is afkomstig uit de Middel Ierse periode en bevat zowel de Oud als Middel Ierse taal. Dit is tevens het enige verhaal waarin ik *tinchor*¹²² ben tegengekomen. De bruidsschat wordt aan het begin van het verhaal besproken door Ailill en Medb. Ze hebben ruzie over de aard van hun huwelijk. Hij vindt dat zij beter af is doordat ze met hem is getrouwd. Medb stelt dat hij niet zo hoog van de toren moet blazen en dat hun huwelijk een *lánamnas fir for bantinchor*¹²³ is omdat zij de grootste bijdrage heeft geleverd.

‘Tucusa cor &

*40] coibchi duit amal as dech téit do mnaí .i. timthach dá fer déc d'étuch. carpat trí secht cumal, comlethet t'aighi do dergór, comthrom do ríged clí do finddruini.*¹²⁴

I gave you a contract and a bride-price as befits a woman, namely, the raiment of twelve men, a chariot worth thrice seven *cumala*, the breadth of your face in red gold, the weight of your left arm in white bronze.’¹²⁵

Zoals Ó Cathasaigh aangeeft, stelt Ailill zich in zijn antwoord gelijk aan een provinciale koning en suggereert hij dat hij, via zijn moeder, een claim heeft op het koningschap van Connacht.¹²⁶ Op deze manier stelt hij zich gelijk aan Medb. Bovendien heeft Medb Ailill nodig om over haar land te kunnen regeren.¹²⁷ Ó Cathasaigh stelt dan ook dat hun huwelijk wel degelijk dat van gelijken is en dus een *lánamnas comthincuir*.¹²⁸

Het tweede verhaal is *Foghlaim Con Culainn* ‘The training of Cú Chulainn’. Het manuscript waar de editie van CELT zich op baseert komt uit 1715. Hoewel het buiten mijn onderzoeksperiode valt, gebruik ik dit verhaal wel, omdat het mogelijk zelf veel ouder is.¹²⁹

*‘Dala Conculainn immorro, ní tuc sin da uidhe na da aire áonfocal da ndubairt Fer diád, acht roinnios an cíos soin na bFomorach .i. a thrián dona rideruibh & an dara trián do bhíatachuibh bhfer cCait, & an tres trián a gcoibhche na hinghine, & robhi sí aige ar feis leaptha an oidhche sin.*¹³⁰

As to Cú Chulainn, however, he gave neither heed nor care to a single word that Fer diad uttered; but he divided that tribute of the Fomorians, to wit, a third to the cavaliers, and the second third to the hospitallers of the Fir Catt, and the third third as the damsel's dowry. And on that night he had her on a bed-festival.’¹³¹

¹²² Ik heb meer verhalen gevonden waarin *tinchor* en *tinól* voorkomen, maar deze waren ongeschikt voor mijn onderzoek om verscheidene redenen zoals; onduidelijkheid over de exacte betekenis, een te vage context of een gebrek aan een beschikbare vertaling.

¹²³ Kelly 1988: 70.

¹²⁴ CELT edition: regel 40. Bekeken 24 januari. De vetgedrukte opmaak is door mij gedaan.

¹²⁵ CELT translation: 138 regel 11. Bekeken 24 januari.

¹²⁶ Ó Cathasaigh 2005: 49.

¹²⁷ Ó Cathasaigh 2005: 51.

¹²⁸ Ó Cathasaigh 2005: 52.

¹²⁹ CELT edition: Background details and bibliographic information.

¹³⁰ CELT edition: 146 regels 2-3. Bekeken 24 januari. De vetgedrukte opmaak is door mij gedaan.

¹³¹ CELT translation: 147 regels 2-3. Bekeken 24 januari.

De “tribute” of offerande¹³² waarover wordt gesproken wordt niet duidelijk omschreven. Eerder in het verhaal vertelt de vrouw aan Cú Chulainn dat zij het offer aan de “Fomorianen” is. Het lijkt onwaarschijnlijk dat zij de offerande is, waar in dit deel van de tekst naar wordt verwezen, aangezien die in stukken wordt verdeeld en één deel van de offerande naar haarzelf gaat.

4.3 *Tochra*

Net als *coibche* komt ook *tochra* in twee verhalen voor. Beiden komen uit de Middel Ierse periode en zijn ook in deze taal geschreven. In *Tochmarc Ailbe* ‘The wooing of Ailbe’ wordt de inhoud van de bruidsschat vermeld:

*‘Luid iarum in ingen co Find do deoin Cormaic iar sin & icaid Find .iii. cumola 'na tocrá.’*¹³³

Nachher ging dann das Mädchen mit Cormacs Willen zu Find, und Find zahlte 7 *cumal* als Werbepreis.¹³⁴

Deze inhoud is dezelfde als die van de *tinnscra* in *Togail bruidne Da Derga*. De gelijkenis lijkt mij puur toeval, aangezien er geen aanwijzingen zijn voor een verband.

In *Tochmarc Lúaine 7 aided Athairne* ‘The wooing of Luan and the death of Athirne’ wordt geen inhoud gegeven maar wel de context:

*Is maith sin, for a hathair, ocus faemaid amlaid sin tarceann tochrá dingbala di.*¹³⁵
‘That is well’, says her father; and thus he accepts in consideration of a proper bride-price to her.¹³⁶

*‘Ro naiscedh do inn ingen iardain, ocus ro naisced tochrá na hingine fairseom, ocus ro sai co Éamain afrithisi ‘na frithing.’*¹³⁷
She was afterwards betrothed to him, and the maiden’s bride-price was bound upon him, and he turned back to *Emain*.¹³⁸

Het is hier de vader die voor zijn dochter de bruidsschat accepteert.

¹³² De “tribute” of offerande waarover wordt gesproken wordt niet duidelijk omschreven.

¹³³ CELT edition: 280 regel 4. Bekeken 24 januari. De vetgedrukte opmaak is door mij gedaan.

¹³⁴ CELT translation: 281 regel 4-5. Bekeken 24 januari.

¹³⁵ Stokes, 1903 : 274. De vetgedrukte opmaak is door mij gedaan.

¹³⁶ Stokes 1903: 275.

¹³⁷ Stokes 1903: 274. De vetgedrukte opmaak is door mij gedaan.

¹³⁸ Stokes 1903: 275.

4.4 Tussenconclusie

titel	periode	taal	woord
<i>Táin Bó Fraích</i>	Oud Iers	Oud Iers	<i>tinnsra</i>
<i>Togail bruidne Da Derga</i>	Oud Iers	Oud-Iers	<i>tinnsra</i>
<i>Tochmarc Emire</i>	Oud Iers	Oud/Middel Iers	<i>tinnsra</i>
The Milesian invasion of Ireland	onzeker	Oud Iers	<i>tinnsra</i>
<i>Esnada Tige Buchet</i>	Oud Iers	Oud Iers	<i>tinnsra</i>
<i>Reicne Fothaid Canainne</i>	Oud Iers	Oud Iers	<i>tinnsra</i>
<i>Tairired na nDéssi</i>	Middel Iers	Iers	<i>tinnsra</i>
<i>Táin bó Cúailgne</i>	Middel Iers	Oud/ Middel Iers	<i>coibche</i> <i>tinchor</i>
<i>Tochmarc Ailbe</i>	Middel Iers	Middel Iers	<i>tochra</i>
<i>Tochmarc Lúaine 7 aided Athairne</i>	Middel Iers	Middel Iers	<i>tochra</i>
<i>Scéla Conchobuir meic Nessa</i>	Middel Iers	Vroeg Middel Iers	<i>tinnsra</i>
<i>Foglaím Con Culainn</i>	Vroeg modern Iers	Iers	<i>coibche</i>

De tabel hierboven geeft weer hoe de verhouding tussen de woorden ligt. Wat direct opvalt is dat vooral *tinnsra* veel gebruikt wordt. Dit kan verschillende oorzaken hebben. Het heeft de algemene betekenis van bruidsschat. Ook werd juist dit woord vaak gebruikt in de plaats van *coibche*. Dat *tinnsra* in de verhalende literatuur *coibche* bijna helemaal heeft overgenomen is daar allicht het resultaat van. Deze oververtegenwoordiging kan misschien ook het feit verklaren dat *tinnsra* van alle zes woorden de meeste betekenissen heeft in de DIL.

Overigens wijst Kelly erop dat *tinnsra* en *tochra* beiden meer voorkomen in de sagen (*tinnsra* ook in de wijsheidsliteratuur), dan in de wetten.¹³⁹ In de middel Ierse periode lijkt er wel meer variatie in gebruikte woorden te zijn. Juist in deze periode komen *coibche*, *tochra* en *tinchor* ook voor. Gezien de schijnbare overheersing van *tinnsra* is het verrassend dat juist *Foglaím Con Culainn* dan weer wel teruggrijpt op *coibche*. Het is mogelijk dat de schrijver teruggreep op de oude wetteksten. Dit valt niet met zekerheid te zeggen, omdat ik niet weet hoe bekend en toegankelijk de Ierse wetteksten waren in de 18^e eeuw.

De inhoud van de bruidsschat kan flink verschillen. *Tinnsra* kan bestaan uit kostbaarheden als goud, zilver en koper, maar ook vee of *cumals*. Soms kan het ook een gunst zijn.

Coibche bevat eveneens kostbaarheden als goud, brons en *cumals*. In de *Táin Bó Cúailgne* wordt ook gesproken over een strijdswagen en uitrusting van twaalf mannen.¹⁴⁰ Het valt op dat beide keren, dat er over een militaire bijdrage als deel van de bruidsschat wordt gesproken, Medb en Ailill hierbij betrokken zijn.¹⁴¹ Dit kan puur toeval zijn, maar het zou ook kunnen duiden op een bepaalde militaire associatie met deze karakters.¹⁴²

De enige keer dat de inhoud van de *tochra* wordt gegeven, blijkt het te bestaan uit *cumals*.

Tinól blijkt problematisch. Vaak is van dit woord onduidelijk of er verwezen wordt naar een bruidsschat of een van de andere betekenissen van dit woord.¹⁴³

¹³⁹ Kelly 1988: 72 n30 en 31.

¹⁴⁰ Hoewel deze inhoud van de bruidsschat niet direct op een militaire connectie hoeft te duiden, vat ik het wel zo op.

¹⁴¹ In *Táin Bó Fraích* wordt om militaire steun gevraagd en in de *Táin Bó Cúailgne* wordt de uitrusting van twaalf man en een strijdswagen genoemd.

¹⁴² Tenslotte staat Medb niet bekend om haar zachtzinnigheid.

¹⁴³ DIL 2007: 185.

Wie de afspraken over de bruidsschat maken, kan ook flink verschillen. De ene keer neemt de vrouw de onderhandelingen op zich en rondt deze ook zelf af. Finnabair begint in *Táin Bó Fraích* de onderhandelingen ook zelf, maar later worden deze overgenomen door haar vader. In bijvoorbeeld *Tochmarc Lúaine 7 aided Athairne* is het de vader die namens zijn dochter de bruidsschat vaststelt en accepteert. Toch heeft de vrouw in de meeste verhalen een actieve rol in de onderhandelingen over de bruidsschat.

Verder komt het ook voor dat de bruidsschat niet altijd naar de bloedverwanten gaat, maar naar de pleegfamilie. Dit roept wel de vraag op hoe sterk de connectie is tussen pleegfamilie en pleegkind, maar dat is een andere discussie. Ook wordt de bruidsschat niet altijd door de bruidegom betaald. In *Tochmarc Emire* is het Conchobar die betaalt en niet Cú Chulainn.

5: Conclusie

De hoofdvraag was: Komt het gebruik van de bruidsschat zoals beschreven in de verhalende literatuur overeen met het gebruik hiervan in de wetteksten? De vraag zal ik beantwoorden aan de hand van drie punten van vergelijking.

Het eerste punt van vergelijking is de totstandkoming van de bruidsschat. De wetteksten geven aan dat de vrouw tijdens de onderhandelingen over de bruidsschat geen rol van betekenis speelt. Van de dertien¹⁴⁴ onderzochte verhalen voldoen slechts vier aan deze veronderstelling. Drie verhalen geven te weinig informatie over de omstandigheden om met zekerheid te kunnen zeggen of de vrouw een actieve rol speelt in de onderhandelingen. In vijf verhalen voert de vrouw de onderhandelingen namens haarzelf en stelt ook haar eigen eisen. *Táin Bó Fraích* behoeft een aparte vermelding. Hoewel Finnabair de onderhandelingen zelf begint, is het haar vader die uiteindelijk de eisen stelt.

Het tweede punt van vergelijking is de inhoud van de bruidsschat zelf. *Tinnsra* zou volgens de tekst uit de CIH bestaan uit goud, zilver en koper/brons. Van alle verhalen die de inhoud noemen, voldoet alleen *Reicne Fothaid Canainne* hieraan. In *Táin Bó Fraích* vraagt Ailill behalve om goed, ook om vee en een gunst in de vorm van militaire steun. De verklaring hiervoor kan zijn dat *tinnsra* hier met *coibche* is verward. De twee verzen in de CIH¹⁴⁵ geven, als de vertaling van Joyce¹⁴⁶ klopt, namelijk aan dat *coibche* ook krijgers kan bevatten. Ook Ness uit *Scéla Conchobuir Meic Nessa* vraagt om een gunst. In andere verhalen bevat de bruidsschat land of cumals.

Van *coibche* wordt alleen in *Táin Bó Cúailnge* een duidelijke inhoud gegeven, waaronder de kledij van twaalf mannen. Dit komt overeen met de inhoud die de verzen uit de CIH geven.¹⁴⁷ Ailill zegt dat hij Medb ook goud en brons heeft gegeven. Dit lijkt meer op de *tinnsra* en kan het gevolg zijn van een verwisseling. Het is ook mogelijk dat dit de geschenken zijn waarover de verzen uit de CIH spreken.¹⁴⁸ In de *Foghlaim Con Culainn* wordt niet duidelijk wat de inhoud van de bruidsschat is.

Tochra geeft de inhoud als *cumals*. Deze eenheid van waarde wordt vaak gelijkgesteld aan drie melkkoeien.¹⁴⁹ Etymologisch gezien lijkt dit niet te kloppen omdat *tochra* van "hij koopt" komt. Maar de betekenis van *cumals* als een eenheid van waarde past wel in de etymologie. In de tekst uit de CIH¹⁵⁰ wordt echter gesproken over varkens. Deze opmerking leidt ook direct tot het grote zwakke punt van de vergelijking op basis van de inhoud van de bruidsschat. De verzen uit de CIH zijn geen deel van de hoofdttekst.¹⁵¹ De juridische zwaarte van de tekst kan hierdoor niet op waarde worden geschat. Verder zijn er geen exacte hoeveelheden bekend of zelfs maar in welk stadia van de verloving en/of het huwelijk de bruidsschat wordt gegeven. Dit kan komen doordat men onderhandelde over de inhoud en de

¹⁴⁴ *Tochmarc Étaíne* tel ik hierbij ook mee ondanks dat dit verhaal niet in de tabel in hoofdstuk vier is opgenomen. Hoofdstuk4: Verhalende literatuur, pagina 24.

¹⁴⁵ CIH 1546. 14-16.

¹⁴⁶ Joyce 1968: 4. Zie ook mijn hoofdstuk 2: Definitie vanuit de wetteksten, pagina 11, voetnoot 44.

¹⁴⁷ Voor de relevante vertaling zie hoofdstuk 2: Definitie vanuit de wetteksten.

¹⁴⁸ Zie mijn eigen vertaling in hoofdstuk 2: Definitie vanuit de wetteksten.

¹⁴⁹ DIL 2007: 616.

¹⁵⁰ CIH 1546. 14-16.

¹⁵¹ Zie mijn opmerkingen hierover in hoofdstuk 2: Definitie vanuit de wetteksten.

waarde, waardoor de bruidsschat elke keer anders zou zijn. Als er überhaupt al contracten tussen families over de bruidsschat op schrift zijn gesteld, dan is er niets van teruggevonden.

Het derde punt van vergelijking gaat over de gever en de ontvanger. In de meeste gevallen is het de bruidegom die de bruidsschat betaalt. Dit voldoet aan het beeld dat de wetteksten schetsen. In *Tochmarc Emire* is het echter Conchobar die betaalt en niet Cú Chulainn. In *Tochmarc Étaine* is het niet de bruidegom zelf, maar Óengus die de taken uitvoert die de vader van de bruid van hem eist. Óengus bemiddelt echter in naam van Midir, waardoor Midir via een omweg toch de verantwoordelijkheid draagt.

De ontvanger verschilt per verhaal. *Táin Bó Fraích* is een voorbeeld van een van de vier verhalen waarin de bruidsschat naar de familie van de bruid zou gaan. In zes verhalen behoudt de bruid haar eigen bruidsschat. Soms, als in *Tochmarc Emire*, omdat zij te ver bij haar familie vandaan gaat wonen om haar bruidsschat met hen te kunnen delen. Twee verhalen zijn juist vanwege de ontvangende partij des te opmerkelijker. In zowel *Esnada Tige Buchet* als *Tairired na nDéssi* is het de pleegfamilie die de bruidsschat ontvangt.

Aan de hand van deze vergelijkingen stel ik vast dat de verhalende literatuur vaak niet de wetteksten volgt. De grootste afwijking is de rol van de vrouw, zowel in haar rol als onderhandelaar als in haar rol als ontvanger van de bruidsschat. De verklaring hiervoor kan zijn dat de vrouw in deze verhalen een hoofdrol speelt naast de man en idealiter dus ook meer ruimte en aandacht krijgt in het verhaal. Niet elke vrouw speelt echter een grote rol in het gehele verhaal, maar de aandacht die zij krijgt kan voortkomen uit haar relatie tot de man.

Geheel naar mijn verwachting heb ik inderdaad niet heel veel meer verhalen gevonden. Het verbaast mij nu dan ook niet dat in de secundaire bronnen vaak dezelfde verhalen worden aangehaald. Er is weinig keus. Daarbij speelt mee dat de verhalen weinig prijsgeven over de bruidsschat. De omstandigheden waarin de bruidsschat tot stand komt, wordt het meest omschreven, maar de inhoud komt er bekaaid vanaf. Ook gaan alle verhalen vrijwel alleen over de bruidsschat bij het tot stand komen van de relatie. Ik ben in het door mij onderzochte corpus geen verhalen tegengekomen waarin het ging over een scheiding.

Ik heb niet het idee dat mijn onderzoek een compleet overzicht geeft. Doordat ik beperkt werd in het aanbod aan bruikbare verhalen in mijn corpus is niet het volledige beeld ontstaan waar ik naar streefde. Het grootste probleem was het verzamelen van informatie en het achterhalen van verhalen en de vertalingen. Sommige teksten zijn niet compleet of verdwenen. Maar het moet mogelijk zijn om hier nog dieper op in te gaan.¹⁵² Denk hierbij aan een onderzoek naar de woorden voor bruidsschat in het Modern Iers. Waar komen zij vandaan en waarom zijn de andere woorden verdwenen? Welke andere woorden kunnen met de bruidsschat in verband worden gebracht?

¹⁵² Denk hierbij aan een onderzoek naar de woorden voor bruidsschat in het modern Iers; *spré en crodh*. Waar komen zij vandaan en waarom zijn de andere woorden verdwenen? Welke andere woorden kunnen met de bruidsschat in verband worden gebracht? Welke proza of andere literatuur zijn er, die ik niet gevonden heb?

Bibliografie

Verhalen

Foglaím Con Culainn

<http://www.ucc.ie/celt/published/G301038/index.html>

<http://www.ucc.ie/celt/published/T301038/>

http://vanhamel.nl/wiki/Foglaím_Con_Culainn

Stokes, Whitley (ed. and tr.), “The training of Cúchulainn”, *Revue Celtique* 29 (1908): 109—152, 312—314 (add. and corr.). CELT: [edition](#) [translation](#) Internet Archive: [\[1\]](#) [\[2\]](#) » Based on Egerton 106.

Esnada Tige Buchet ‘The songs of Buchet's house’

<http://www.ucc.ie/celt/published/G302013/index.html>

Stokes, Whitley (ed. and tr.), “The songs of Buchet's house”, *Revue Celtique* 25 (1904): 18—38, 225—227.

Reicne Fothaid Canainne

<http://www.ucc.ie/celt/published/G303016/>

<http://www.ucc.ie/celt/published/T303016/>

Meyer, Kuno (ed. and tr.), “Reicne Fothaid Canainne”, in: Meyer, Kuno, *Fianaigeacht: being a collection of hitherto inedited Irish poems and tales relating to Finn and his Fiana*, Todd Lecture Series 16, London: Hodges, Figgis, 1910. 1—21.

Scéla Conchobuir meic Nessa ‘Tidings of Conchobar mac Nessa’

<http://www.ucc.ie/celt/published/G800011B/text001.html>

Stokes, Whitley (ed. and tr.), “Tidings of Conchobar mac Nessa”, *Ériu* 4 (1910): 18—38.

Táin Bó Cúailgne

<http://www.ucc.ie/celt/published/G301035/index.html>

<http://www.ucc.ie/celt/published/T301035/index.html>

O’Rahilly, Cecile (ed. and tr.), *Táin Bó Cúailgne: from the Book of Leinster*, Irish Texts Society 49, Dublin: Dublin Institute for Advanced Studies, 1967.

Táin Bó Fraích

<http://www.ucc.ie/celt/published/G301006/index.html>

http://vanhamel.nl/wiki/T%C3%A1in_B%C3%B3_Fra%C3%ADch

<http://www.ucc.ie/celt/published/D301006A/>

Meid, Wolfgang (ed.), *Táin Bó Fraích*, Mediaeval and Modern Irish Series 22, 2nd ed. (1967), Dublin, 1974.

Tairired na nDéssi ‘The migration of the Déssi’

<http://www.ucc.ie/celt/published/G301900/text021.html>

Hull, Vernam: “The Later Version of the Expulsion of the Déssi.” *Zeitschrift für Celtische Philologie* (1958/59) 14-64

De Milesiaanse invasie van Ierland

Hull, Vernam, “The Milesian invasion of Ireland”, *Zeitschrift für celtische Philologie* 19 (1933): 155—160.

Tochmarc Ailbe

<http://www.ucc.ie/celt/published/G303009/index.html>

<http://www.ucc.ie/celt/published/D303009/>

Tochmarc Emire

<http://www.ucc.ie/celt/published/G301021/>

<http://www.ucc.ie/celt/published/T301021/>

Meyer, Kuno (tr.), “The wooing of Emer”, *Archaeological Review* 1 (1888): 68—75, 150—155, 231—235, 298—307.

Tochmarc Étaín

http://vanhamel.nl/wiki/Tochmarc_Et%C3%A1ine

<http://www.ucc.ie/celt/published/G300012/>

<http://www.ucc.ie/celt/published/T300012/>

Tochmarc Lúaine 7 aided Athairne

Stokes, Whitley (ed. and tr.), “The wooing of Luaine and the death of Athirne”, *Revue Celtique* 24 (1903): 270—287, 446 (add. and corr.).

Togail bruidne Da Derga

<http://www.ucc.ie/celt/published/G301017/index.html>

<http://www.ucc.ie/celt/published/T301017A/>

Togail bruidne Da Derga ‘The destruction of Da Derga's hostel’

Knott, Eleanor (ed.), *Togail Bruidne Da Derga*, Mediaeval and Modern Irish Series 8, Dublin: Dublin Institute for Advanced Studies, 1936.

Tóruigheacht Dhiarmada agus Ghráinne ‘The pursuit of Diarmaid and Gráinne’

http://vanhamel.nl/wiki/T%C3%B3ruigheacht_Dhiarmada_agus_Ghr%C3%A1inne

O'Grady, Standish Hayes, “Toruigheacht Dhiarmada agus Ghrainne: The pursuit of Diarmuid and Grainne”, in: O'Grady, Standish Hayes, *Toruigheacht Dhiarmada agus Ghrainne; or, the pursuit after Diarmuid O'Duibhne, and Grainne, the daughter of Cormac Mac Airt, King of Ireland in the third century*, Transactions of the Ossianic Society 3, Dublin: John O'Daly, 1857. 40—211.

Overig

A.G. van Hamel Stichting http://www.vanhamel.nl/wiki/Main_page

Best, R.I. & Osborn Bergin ed., *Lebor na hUidre*, (Dublin, 1929).

Berresford Ellis, Peter, *Celtic Women* (London 1995).

Binchy, D.A., *Corpus Iuris Hibernici*, 7 vols (Dublin 1978).

Bitel, Lisa, M. *Land of Women: Tales of Sex and Gender from Early Ireland*. (Ithaca London 1996).

Breatnach, Liam, *a companion to the Corpus Iuris Hibernici* (Dublin 2005).

Carson, Ciaran, *The Táin* (Dublin 2008).

Charles-Edwards, Thomas, "Tochmarc Étaín: a literal interpretation." *Ogma: Essays in Celtic Studies in honour of Próinséas Ní Chatháin* (Bodmin 2002) 165- 181.

Corpus of Electronic Texts (CELT) <http://celt.ucc.ie/index.html>
LU <http://www.ucc.ie/celt/published/G301900/index.html>.

Eska, Charlene M., *Cáin lánamna: an old Irish tract on marriage and divorce law* (Leiden 2010).

Hamp, E.P., "Varia" *Études Celtique* 32 (1996): 87-90.

Hancock, W.N. et al. *Ancient Laws of Ireland* (Dublin 1865-1901) 6 vols.

Joyce, P. W., *a social history of ancient Ireland* (New York 1980).

Kelly, Fergus, *a guide to early Irish law* (Dublin 1988).

Kelly, Fergus, *Early Irish Farming* (Dublin 1998).

Kenny, Gillian. "Anglo-Irish and Gaelic marriage laws and traditions in late medieval Ireland." *Journal of medieval history* 32.1 (2006): 27-42.

Mac Cana, Proinsias, *The Learned Tales of Medieval Ireland* (Dublin 1980).

Meyer, Kuno: "Mitteilungen aus irischen Handschriften", *Zeitschrift für Celtische Philologie* (1913) 166-177.

Murphy, Gerard, *Early Irish Metrics* (Dublin 1961).

Ní Chonail, Brónagh, *Impotence, Disclosure and Outcome: some Medieval Irish Legal Comment*. <http://www.arts.gla.ac.uk/scottishstudies/earticles/LegalConcern.pdf>.

Ó Cathasaigh, Tomás, "Ailill and Medb: A Marriage of Equals." *Ulidia* 2 (Maynooth 2005) 46-53.

Ó Corráin, Donnchadh, "Marriage in Early Ireland" *Marriage in Ireland*, red. A. Cosgrove, (Dublin 1985) 5-24. http://www.ucc.ie/celt/marriage_ei.html.

O'Donaill, Niall (ed.) *Foclóir Póca* (Dublin 2010).

Ó hÓgáin, Daithí, *The Lore of Ireland: An Encyclopaedia of Myth, Legend and Romance* (Suffolk 2006).

Power, Patrick C., *Sex and Marriage in Ancient Ireland* (Dublin 1976).

Simms, Katharine. "The Contents of Later Commentaries on the Brehon Law Tracts." *Ériu* 49 (1998): 23-40.

Quin, E.G. (red), *Dictionary of the Irish language* (Dublin 2007).

Thurneysen, R. et al. (red.), *Studies in Early Irish law* (Dublin 1936).

Vendryes, Joseph, *Lexique étymologique de l'irlandais ancien* (Dublin, 1959-1996).

Bijlage: Bevindingen betreffende *spréid*.

Etymologie

Spréid is een vrouwelijk zelfstandig naamwoord dat “vee” of “rijkdom” betekent en later de betekenis van bruidsschat aannam. Het is een variant van *préid*.¹⁵³ Dit is tevens een vrouwelijk woord en wordt ook wel geschreven als *praid* of *preit*. Het betekent “prooi” of “buit” en is verbonden met het werkwoord *prétaid* wat “plunderen” of “roven” betekent. Dit woord is ontleent aan het Latijnse *praeda*.¹⁵⁴ Het verwees in eerste instantie naar de bruidsschat die de bruid van haar eigen familie meekreeg, vrijwel zeker in de vorm van vee. Na de Normandische invasie van Ierland is deze betekenis, beïnvloed door het canoniek recht dat de veroveraars meebrachten, veranderd in de bruidsschat die door de familie van de bruid, of haarzelf, wordt betaald aan de bruidegom.¹⁵⁵ Of de eerste ontwikkeling tot bruidsschat ook daadwerkelijk rond dezelfde tijd heeft bestaan als bij de andere zes woorden durf ik niet met zekerheid te zeggen. De DIL geeft slechts één geval waarin *spréid* de betekenis van bruidsschat heeft.¹⁵⁶ Deze vorm van bruidsschat lijkt veel op degene die Kenny beschrijft met het enkele verschil dat de bruidsschat weliswaar door de familie van de bruid wordt betaald, maar niet aan de bruidegom. In plaats daarvan gaat de bruidsschat naar de bruid. De vroeg Ierse wetteksten bieden geen basis voor de latere ontwikkeling, hoewel ook *coibche* uiteindelijk op dit punt uitkomt,¹⁵⁷ waardoor het logisch lijkt om dit toe te schrijven aan de invloed van de Normandische veroveraars.

Voorkomen in Proza

Spréid

Dit verhaal, *Tóruigheacht Dhiarmada agus Ghráinne* ‘The pursuit of *Diarmaid* and *Gráinne*’, is gedateerd op 1651, en komt dus uit de vroeg modern Ierse periode. Het is ook geschreven in het vroeg modern Iers¹⁵⁸. Dit is het verhaal waar het enige voorbeeld van *spréid* in zit dat in de DIL wordt gegeven.¹⁵⁹

*‘triucha ceud Ceise Chorrainn ó rígh Eirionn mar spré rena inghin*¹⁶⁰
het district van Cess Corann van de koning van Ierland als bruidsschat van zijn
dochter’.¹⁶¹

De ontwikkeling die Thurneysen¹⁶² ook signaleerde bij *coibche* en *tinnscra* is hier zichtbaar geworden. In dit verhaal geeft de vader van de bruid de bruidsschat aan haar mee. Zoals eerder gezegd,¹⁶³ vermoed ik hier een Normandische invloed. Er zal sinds de invasie zeker genoeg tijd zijn verstreken om de traditie te laten veranderen.

¹⁵³ LEIA 1959-1996: S-180.

¹⁵⁴ LEIA 1959-1996: p-14. Vermeld onder *préid*. Ook aangegeven in de DIL 2007: 361 onder *spréid*.

¹⁵⁵ Kenny 2006 :33.

¹⁵⁶ DIL 2007: 361.

¹⁵⁷ Kelly 1998 : 418.

¹⁵⁸ Stichting A.G. van Hamel site: *Tóruigheacht Dhiarmada agus Ghráinne*. Bekeken 24 januari.

¹⁵⁹ DIL 2007: 560.

¹⁶⁰ O’grady 1857: 170.

¹⁶¹ O’grady 1857: 171.

¹⁶² Thurneysen 1936: 119.

¹⁶³ Zie sectie 1: Etymologie en woordenboek.

